

**PROBLEMS OF INTERDISCIPLINARY SYNTHESIS IN THE
PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE MANAGERS
ПРОБЛЕМИ МІЖПРЕДМЕТНОГО СИНТЕЗУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ**

Cherusheva G. V./ Черушева Г. Б.

Phd, assoc.prof. /к. н. н., доц.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9652-0913>

Parkhomenko V. V./ Пархоменко В. В.

Phd., assoc.prof. /к. е. н., доц.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9321-4125>

National Academy of Statistics, Accounting and Auditing,

м. Kyiv, Pidhirna 1, 04107

Національна академія статистики, обліку та аудиту,

м. Київ, Підгірна 1, 04107

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність міждисциплінарного підходу з метою інтегрованого розгляду та розуміння ідей, об'єктів, соціальних явищ і процесів, формування на цьому підґрунті міждисциплінарного мислення управлінців. Визначені основні підходи щодо міжпредметних зав'язків, координації діяльності викладачів при плануванні та проведенні міждисциплінарних занять (лекцій, семінарів), забезпечення їх професійної спрямованості, діалогової взаємодії та активності всіх учасників навчального процесу (студентів та викладачів) в межах міждисциплінарного підходу.

Ключові слова: міждисциплінарний підхід, міжпредметні зав'язки, інтеграція навчального процесу, міжпредметний синтез.

Вступ. Однією з головних переваг сучасного управлінця є здатність до системного аналітичного мислення, що забезпечує ефективне планування, прогнозування виробничого процесу, оптимальне вирішення практичних завдань в нестандартних ситуаціях.

Зважаючи на це, актуальною проблемою сучасних наукових досліджень є імплементація міжпредметного синтезу у професійній підготовці майбутніх управлінців.

У дослідженні використовувались методи теоретичного аналізу, систематизація та узагальнення наукової психолого-педагогічної літератури з проблеми міждисциплінарного підходу в системі навчального процесу у закладах вищої освіти. Використання контент-аналізу надало можливість визначити зміст освітньо-професійних програм зі спеціальностей «Публічне управління та адміністрування», «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» з метою подальшого забезпечення міжпредметних зав'язків соціально-гуманітарних та фахових дисциплін.

Основна частина. Підготовка нового покоління управлінців з цивілізаційним характером мислення потребує інноваційних змін у методології навчального процесу сучасної вищої школи, що сприятиме підвищенню ефективності та якості професійної підготовки конкурентоздатних кадрів, готових до сучасних викликів. На думку авторів, це можливо шляхом упровадження в систему освіти міждисциплінарного підходу у різних його модифікаціях й будови занять на інтерактивній основі.

Міждисциплінарність – це запозичення на рівні міжпредметних зав’язків взаємопов’язаними науками, звернення до їх теоретичних моделей, категорій, понять. Науковці стверджують, що «міждисциплінарність» у самому широкому її розумінні – це стратегічне завдання системи професійної освіти, спрямоване на інтеграцію методів, прийомів різних навчальних дисциплін при обговоренні певної теорії, ідеї, проблеми, теми тощо. Водночас “Міждисциплінарність” – це використання інструментарію з інших наук (дисциплін), їх методів для досягнення оптимальних результатів дослідження.

Сьогодні важко уявити, дослідження соціології, психології, педагогіки та інших соціально-гуманітарних наук без методологічного інструментарію математики, статистики, економіки.

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблеми інтеграції знань на міжнауковому рівнях та проблеми формування професійних компетентностей на основі міждисциплінарного підходу в центрі уваги вітчизняних вчених В. Кременя, О. Локшиної, В.Лугового, В.Огнев’юка, С.Сисоєвої, та ін. Міждисциплінарність розглядається як ефективний засіб взаємопроникнення навчального матеріалу та встановлення й узгодження взаємопов’язаних фактів чи явищ різних дисциплін. Аналізуючи зарубіжний досвід у вищій школі С. Заскалета і О. Щербакова розкривають принципи міжпредметних зв’язків в системі вищої освіти. Автори стверджують, що міждисциплінарний аналіз (interdisciplinary analysis) сприяє розгляду проблеми з різних точок зору, що веде до систематизації зусиль щодо інтеграції альтернативних поглядів у єдине або цілісне поле аналізу. [3] Тобто, розуміння навчального матеріалу ґрунтується на ілюстрації міжпредметної інформації для обґрунтування та підтвердження проблемних ситуацій, теорій, законів тощо.

Міждисциплінарний синтез можливий за умов глибокого занурення викладачами у програмний матеріал в цілому та виокремлені проблеми, теми суміжних дисциплін, що сприятиме комплексному застосуванню знання, виділенню спільних й відмінних ознак певних фактів, понять, явищ та генеруванню й розвитку системних моделей. Інтеграція на рівні моделювання, проектування міждисциплінарних об’єктів дозволяє визначити нові підходи при аналізі тих чи інших явищ і процесів, тим самим збагатити систему наукового знання.

Використання міждисциплінарного підходу в системі освіти впливає на розвиток аналітичного, абстрактного мислення. Міждисциплінарне мислення сприяє систематизації та узагальненню знань, більш глибокому осмисленню студентами проблеми при її обговоренні на основі міжпредметних зав’язків, з використанням розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, конкретизація, абстрагування, аналогія) і в цілому формуванню наукового світогляду майбутніх управлінців

В Національній академії статистики, обліку та аудиту накопичений досвід міжпредметних зав’язків на рівні інтеграції гуманітарного знання із професійною спрямованістю відповідно до фахової підготовки. Особливої уваги заслуговує впровадження міждисциплінарних занять (лекцій, семінарів) в системі підготовки керівних кадрів першого бакалаврського рівня в рамках

освітніх програм 081 «Публічне управління та адміністрування» та 073 «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності». Міждисциплінарні заняття проводилися при вивченні дисциплін : «Вступ до фаху» - «Психологія і педагогіка», де предметом обговорення була модель майбутнього управлінця, менеджера; «Психології та педагогіки» - «Мікроекономіки»; «Соціологія» - «Статистика»; «Групова динаміка та комунікації» - «Психології та педагогіки», «Управління персоналом» - «Соціологія» та інші.

Так при вивченні на початкових курсах «Психології та педагогіки» і «Мікроекономіки» викладачі торкаються проблеми гуманістичної спрямованості розвитку особистості в контексті концептуальних положень американського психолога А. Маслоу, який розробив ієрархічну теорію потреб (відповідно до цієї теорії – «піраміда Маслоу»). А. Маслоу демонструє дії людини, які обумовлені прагненням задоволення тієї чи іншої потреби.

Міждисциплінарні зв'язки *психології та економіки* завдяки мікроекономічного аналізу дозволяють дослідити потреби споживачів та виробників й усвідомити необхідні для їх задоволення ресурси. Саме стан економіки визначає можливості задоволення потреб як суспільства у цілому, так і кожної людини. При цьому, загальним мірилом у грошовому еквіваленті виступають купівельна спроможність й прожитковий мінімум людей.

Студенти отримали практичне завдання: прорахувати на скільки даний підхід здатний забезпечити реалізацію життєво важливих потреб людей (не є виключенням і потреба у самореалізації), фінансову спроможність різних прошарків населення з урахуванням зазначених критеріїв. Студентам надавалась можливість проявити себе як активну, мислячу особистість, яка здатна самостійно знайти шляхи вирішення проблеми на підґрунті інтегрованого знання. Вони мали представити на обговорення власне бачення цієї проблеми, в ході якого студенти пропонували і захищали власну позицію наводячи необхідну аргументацію. Позитивний емоційний фон та активна комунікація сприяли формуванню навичок взаємодії та командної роботи.

Міждисциплінарний розгляд теорії потреб А. Маслоу дозволяє дослідити її зв'язок із менеджментом в частині питань мотивації поведінки людей, їх прагнення до роботи. Майбутні управлінці мали усвідомити необхідність створення сприятливих умов праці, комфортного соціально-психологічного середовища для задоволення потреб працівника в комунікації, соціальному визнанні та повазі, кар'єрному зростанні та підвищенні статусу. Це сприятиме формуванню людського ресурсу як інтелектуального потенціалу організації і забезпечить досягнення цілей організації та ефективності виробництва.

Подібний формат заняття дозволяє досягти професійної спрямованості навчання завдяки обговоренню проблеми в контексті вирішення соціально-економічних завдань, що значною мірою посилює професійний інтерес студентів; сприяє співпраці між викладачами гуманітарних та фахових дисциплін, об'єднує їхні зусилля, допомагає розглянути питання з різних точок зору. Використовуючи міждисциплінарний підхід унеможливується дублювання матеріалу суміжних дисциплін.

Цікавим є досвід міждисциплінарних занять при інтеграції дисциплін

«Соціологія» та «Статистика». Міждисциплінарність, у даному випадку, проявляється як здатність побачити, розпізнати, сприйняти те, що стає доступним в межах окремо взятої науки (дисципліни) – для нас – *соціології* за використання методів та інструментарію іншої науки (дисципліни) – *статистики*.

Вивчення теми «Організація та методика проведення соціологічних досліджень» проходило в незвичному для студентів форматі, а саме як міждисциплінарна бінарна лекція з практичними елементами за участю двох викладачів. Це забезпечило діалогову взаємодію як між викладачами так і студентами.

Проведенню цього заняття передувала спільна підготовча робота викладачів, які мали опрацювати матеріал теми в контексті двох дисциплін, виокремити проблеми для обговорення, визначити спільні цілі, методи й прийоми гармонійного поєднання навчального матеріалу та доказової бази, усвідомити існування певного рівня відносин між явищами, які виносяться на розгляд. Це надасть можливість показати студентам різні підходи ефективного розв'язання означеної навчальної проблеми за допомогою імплементації міжпредметних зв'язків.

Розглядаючи питання методики збору та обробки інформації дійшли висновків про необхідність використання методів математичної статистики для отримання кількісних показників та їх інтерпретуванні. В нашому випадку міждисциплінарний підхід зумовив інтеграцію методів та прийомів іншої дисципліни. Одним із ключових питань заняття було «Формування вибіркової сукупності», мета якого - засвоєння студентами базових основ побудови вибірки при підготовці соціологічного дослідження. Воно зводилося до розв'язання трьох основних проблем: визначення обсягу вибірки — *кількості опитаних осіб для одержання якісної інформації*; визначення типу вибірки — *побудова конкретної схеми процедури відбору* та оцінка якості вибірки — *визначення ймовірності та міри точності, з якими результати опитування вибіркової сукупності можна переносити на ту чи іншу частину населення*.

Студенти мали визначити відмінність генеральної та вибіркової сукупності та відповісти на питання: «В дослідженнях яких соціальних процесів соціологи використовують генеральну сукупність?». Вони наводили приклади проведення референдумів із соціально значущих питань загальнодержавного, регіонального та місцевого значення, перепису населення, доводячи необхідність використання генеральної сукупності.

Після характеристики кожного типу вибірки студентам були поставлені запитання: «Скільки студентів, що проживають у гуртожитку треба включити у виборку щоб отримати інформацію про ступінь їх задоволення умовами проживання?» - визначити кількість опитаних для одержання якісної інформації.

Для дослідження проблеми практичної підготовки студенти мали визначити *тип вибірки* та обґрунтувати процедуру відбору. Також було поставлене питання «В якому випадку результати опитування вибіркової сукупності можна переносити на генеральну сукупність (в нашому випадку на всіх студентів академії).

При обговоренні питання розробки анкети, також торкалися математичних методів, зокрема використання *методу шкал та ранжування величин* Зі студентами розглянуті основні типи шкал: *рангова (порядкова), номінальна (неупорядкована шкала найменувань), інтервальна (метрична)*.

По закінченню заняття студентам надане комплексне завдання для самостійної роботи, виконання якого потребувало звернення до *соціології і статистики*. Крім того кожен студент мав розробити анкету з проблем молодіжної тематики з використанням усіх видів запитань. Таким чином ми бачимо приклад запозичення методичного і прикладного інструментарію *математичної статистики* у дисципліні соціально-гуманітарної спрямованості *соціології*

Такий інноваційний підхід навчання перетворює здобувачів освіти на "суб'єкт", якому відводиться активна позиція, творча співпраця з викладачем в процесі отримання актуальних професійних знань. Визначаючи інноваційні методи навчання, як процес модернізації традиційних форм, Тетяна Туркот підкреслює, що саме інтерактивне навчання, як форма пізнавальної діяльності, має на меті змінити вектор надання освітніх послуг здобувачам закладів освіти задля створення комфортних умов навчання, за яких здобувач відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність [11].

Висновки. Теоретичний аналіз літературних джерел та практичного досвіду дозволяє зробити висновки, що однією із загальних тенденцій у професійній підготовці майбутніх управлінців є застосування міждисциплінарних зв'язків.

Міждисциплінарний підхід при розгляді спільних тем, теорій, окремих питань, професійних ситуацій за умов міжпредметного синтезу дає можливість розглядати їх у новому ракурсі, розширює інформаційний простір для аналітичної діяльності у пошуку особливостей, характерних рис, відмінностей досліджуваного навчального об'єкта.

В процесі підготовки та проведенні міждисциплінарних занять доцільним та ефективним є використання наступних підходів:

- ✓ при обговоренні нової теми звернення до пройденого матеріалу дисципліни, який тісно пов'язаний з новою проблематикою для пояснення, обґрунтування тих чи інших процесів;
- ✓ використання змісту навчального матеріалу іншої дисципліни, яка паралельно вивчається при розгляді однотипного питання. В даному випадку мова йде про вивчення спільних понять, фактів (явищ, процесів, подій) законів, теорій, спрямованих на формуванням світоглядних ідей, позицій;
- ✓ використання (запозичення) методичного, прикладного інструментарію іншої дисципліни.
- ✓ реалізація міжпредметної інтеграції при поєднанні дисциплін соціально-гуманітарного та професійного циклів.

Література:

1. Бенедисюк М.М. (2017). Міжпредметні зв'язки в системі навчання

фізики: їх роль, завдання і форми. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2017. Вип. 59. С. 9–14. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/24035>

2. Гуменна Н.В. (2019). Міждисциплінарна інтеграція у професійній підготовці майбутніх фахівців медичної галузі. Інноваційна педагогіка, 2019. Вип. 18. Т. 1. С. 121–126. URL: http://innovpedagogy.od.ua/archives/2019/18/part_1/28.pdf

3. Заскалета, С., & Щербакова, О. (2020). Застосування принципів міжпредметних зв'язків у вищій школі: зарубіжний досвід, ОД, вип. 2 (29), с. 121–131, Чер 2020. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/692/595>

4. Чорна, В. В., Хлестова, С. С., Гуменюк, Н. І., Поляруш, В. В., Томашевський, А. В., & Івашкевич Є. М. (2022). Імплементация інноваційних технологій в освітрянський простір медичних закладів вищої освіти - виклики сьогодення Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 21018) “Вісник Вінницького національного медичного університету”, 2022. Т. 26. №2. С.274-281. URL: <https://dspace.vnmu.edu.ua/123456789/5781>.

5. Колот А.М. (2014). Міждисциплінарний підхід як передумова розвитку економічної науки та освіти. Вісник КНУ імені Т. Шевченка. Серія: «Економіка», 2014. № 158. С. 18–22. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/158_18-22.pdf

6. Козловський Ю. М. (2018). Інтеграційні процеси в професійній освіті: методологія, теорія, методики : монографія. Львів : Львівська політехніка, 2018. 420 с.

7. Мінєнко, Г. Осіпов, І., & Толмачова, І. (2020). Роль міждисциплінарного підходу під час навчання майбутніх фахівців у закладах фахової передвищої освіти. The 1st International scientific and practical conference “Eurasian scientific congress” (January 27-28, 2020) Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2020. P. 412–418. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/5079>

8. Покудіна, Л.С. (2017). Міждисциплінарність як один із методів реалізації сучасних технологій навчання у підготовці майбутніх фінансистів допрофесійної діяльності. Ідеї академіка В.І. Вернадського та проблеми сталого розвитку освіти і науки: Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції (Кременчук, 01–03 червня 2017р.). Кременчук: КрНУ, 2017. С. 44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2016_46_75

9. Саркісова О.Ю. (2013). Сутність поняття «групова взаємодія» як соціальної, психологічної та педагогічної категорії, 2013. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13593>

10. Сучасна вища освіта: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень: II Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та науковців: тези доповідей, Дніпро, 25 березня 2021 р. [Електронне видання]. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. – 239 с. URL: https://duan.edu.ua/images/News/UA/Departments/Pedagogy_psychology/conf_19_

March_2020.pdf

11. Туркот, Т., & Коновал, О. (2013). Педагогіка та психологія вищої школи : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів– Херсон : Олді-плюс, 2013. – 466 с.

12. Туркот, Т., & Чуп, Є. (2015). Педагогічні технології, орієнтовані на активізацію самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання. Педагогічний альманах. - 2015. - Вип. 25. - С. 218-224. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2015_25_36

13. Amadio, M., Creame, K., & Geisseler, H. (2021.) Glossary of Curriculum Terminology. 1993–2021. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000223059>

References:

1. Benedysiuk M.M. (2017). Interdisciplinary connections in the system of teaching physics: their role, tasks and forms. Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series No. 5. Pedagogical Sciences: Realities and Prospects, 2017. Issue 59. P. 9-14. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/24035>

2. Gumenna N.V. (2019). Interdisciplinary integration in the professional training of future medical specialists. Innovative pedagogy, 2019. Issue 18. VOL. 1. P. 121-126. URL: http://innovpedagogy.od.ua/archives/2019/18/part_1/28.pdf

3. Zaskaleta, S., & Shcherbakova, O. (2020). Application of the principles of interdisciplinary connections in higher education: foreign experience, OD, vol. 2 (29), pp. 121-131, June 2020. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/692/595>

4. Chorna, V., Khlestova, S., Humeniuk, N., Polarush, V., & Tomashevskyi A., Ivashkevych E. (2022). Implementation of innovative technologies in the educational space of medical institutions of higher education - challenges of the present Vinnytsia National Medical University (56, Pirogova St., Vinnytsia, Ukraine, 21018) "Bulletin of Vinnytsia National Medical University", 2022, Vol. 26, No. 2 URL: <https://dspace.vnmu.edu.ua/123456789/5781>.

5. Kolot A.M. (2014). Interdisciplinary approach as a prerequisite for the development of economic science and education. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series: "Economics", 2014. № 158. P. 18-22. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/158_18-22.pdf

6. Kozlovsky Y. M. (2018). Integration processes in vocational education: methodology, theory, methods: a monograph. Lviv: Lviv Polytechnic, 2018. 420 p.

7. Minenko, G., Osipov, I., & Tolmacheva, I. (2020). The role of an interdisciplinary approach in the training of future specialists in institutions of professional higher education Tolmacheva I. / The 1st International scientific and practical conference "Eurasian scientific congress" (January 27-28, 2020) Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2020. P. 412-418. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/5079>

8. Pokudina, L.S. (2017). Interdisciplinarity as one of the methods of implementing modern teaching technologies in the training of future financiers of pre-professional activity. Ideas of Academician Vernadsky and problems of sustainable development of education and science: Materials of the XVII International Scientific and Practical Conference (Kremenchuk, June 01-03, 2017). Kremenchuk: KrNU, 2017. С. 44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2016_46_75

9. Sarkisova O.Y. (2013). The essence of the concept of "group interaction" as a social, psychological and pedagogical category, 2013. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13593/Sarkisova.pdf?sequence=1>

10. Modern higher education: promising and priority areas of research: II International Scientific and Practical Conference of Students, Postgraduates and Scientists: abstracts, Dnipro, March 25, 2021 [Electronic edition]. - Dnipro: Alfred Nobel University, 2021. - 239 p. URL:

https://duan.edu.ua/images/News/UA/Departments/Pedagogy_psychology/conf_19_March_2020.pdf

11. Turkot, T., & Konoval O. (2013). Pedagogy and psychology of higher education: a textbook for students of higher education institutions. Kherson: Aldi-plus, 2013. 466 p.

12. Turkot, T. I., & Chup, E. V. (2015). Pedagogical technologies focused on activation of students' independent work in the conditions of distance learning. Pedagogical Almanac. - 2015. - Issue 25. - P. 218-224. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2015_25_36

13. Amadio, M., Creame, K., & Geisseler, H. (2021.) Glossary of Curriculum Terminology. 1993–2021. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000223059>

Abstract. *The article substantiates the relevance of an interdisciplinary approach for the purpose of integrated consideration and understanding of ideas, objects, social phenomena and processes, and the formation of interdisciplinary thinking of managers on this basis. The main approaches to interdisciplinary connections, coordination of teachers' activities in planning and conducting interdisciplinary classes (lectures, seminars), ensuring their professional orientation, dialogic interaction and activity of all participants in the educational process (students and teachers) within the framework of an interdisciplinary approach are determined.*

Keywords: *interdisciplinary approach, interdisciplinary connections, integration of the educational process, interdisciplinary synthesis.*